

"YÜRÜRLÜĞÜ DURDURMA"

Doç. Dr. Zehra ODYAKMAZ(*)

PLÂN:

- I. KAVRAM
- II. ANAYASA MAHKEMESİ'NİN YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASINA KARAR VERİLMESİ İSTEMLERİNE KARŞI TUTUMU
- III. YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI KARARININ NİTELİĞİ
- IV. YABANCI ÜLKELERDE DURUM
- V. ANAYASA MAHKEMESİ BUGÜNKÜ MEVZUATIMIZA GÖRE YÜRÜRLÜĞÜ DURDURMA KARARI VEREBİLİR Mİ?
- VI. ANAYASA MAHKEMESİNE YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI YETKİSİ ANAYASA İLE TANINMALIDIR

KISALTMALAR

KAYNAKÇA

Sayın Başkan, Değerli Hocalarım ve Azız Meslektaşlarım,

Ankara Milletvekili Mümtaz SOYSAL ve 92 milletvekilinin 20 Ağustos 1993 gün ve 509 sayılı "Türk Telekomünikasyon Anonim Şirketi Kurulması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" (1) nin iptali ve iptal

(*) Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Ana Bilim Dah Başkanı.

(1) Bkz. R.G., 14. 9.1993-21698.

davası sonuçlanıncaya kadar Kanun Hükmünde Kararname'nin yürürlüğünün durdurulmasına karar verilmesi için açtıkları iptal davasında Anayasa Mahkemesi'nin yürürlüğün durdurulması istemini, evvelce bu konuda verdiği ret kararlarının aksine kabul etmesi, çok geniş yankılar uyandırmıştır (2).

Doktrinde araştırmalara, incelemelere ve tezlere konu olmuş, lehinde ve aleyhinde birçok makaleler yazılmıştır.

Anayasa Mahkemesi'nin 33. Kuruluş Yıldönümü dolayısıyla düzenlenen bu sempozyumda sunulacak bildirilerin yarısına yakınının "yürürlüğün durdurulması" ile ilgili olması da dikkat çekicidir.

Bugüne kadar yayınlanan araştırma ve incelemelerde genellikle:

- Anayasa Mahkemesi yürürlüğün durdurulması kararı vermeli mi, vermemeli mi?

- Vermeli ise mevzuatımıza göre böyle bir karar verebilmesi imkânı var mı, yok mu?

- Yoksa Anayasa Mahkemesi içtihat yolu, daha doğrusu hukuk yaratma yolu ile kendisine yürürlüğün durdurulması kararı verme yetkisini tanıyabilir mi, tanıyamaz mı?

- Tanıyamazsa, Anayasa Mahkemesi'nin yürürlüğün durdurulması kararı vermesi nasıl sağlanabilir?

sorularına cevap vermeye çalışılmıştır.

Her soruyu olumlu veya olumsuz cevaplandıranlar olmuştur.

Sunuşumda vaktin el verdiği ölçüde hem Anayasa Mahkemesi kararlarında ve doktrinde belirtilen görüşlere değineceğim, hem de kendi düşüncem ve kanaatlarımı açıklayacağım.

I. KAVRAM

Sayın Mümtaz SOYSAL ve arkadaşları Anayasa Mahkemesi'ne yaptıkları başvuruda "YÜRÜTMENİN Durdurulmasını" istemişlerdir.

(2) "Yürütmeyi Durdurma" isteminin gerekçesi ve "Yürürlüğün Durdurulması"na ilişkin Anayasa Mahkemesi'nin 21.10.1993 gün ve E. 1993/33, K. 1993/40-2 sayılı kararı için bkz. R.G., 23 Ekim 1993-21737, s. 7; Anayasa Mahkemesi Bülteni, Y. 1, S. 1, Ocak 1994, s. 3-8. "Yürürlüğün Durdurulması Kararı"nın ayrıntılı gerekçesi ve karşı oylar ile esasa ilişkin hüküm için bkz. R. G., 6 Kasım 1993-21750, s. 7; AMKD, C. I, S. 29, Ankara 1994, s. 562-604.

Anayasa Mahkemesi ise YÜRÜTMENİN Durdurulmasına değil, "YÜRÜRLÜĞÜN Durdurulmasına" karar vermiştir.

"Yürütmenin Durdurulması" idari bir eylem veya işlemin durdurulmasında söz konusu olur. Anayasa yargısındaki durdurma ise anayasaya aykırılığı iddia edilen kanunun, kanun hükmünde kararnamenin veya T.B.M.M. İçtüzüğü'nün "Yürürlüğünün durdurulması"dır.

Kavram kargaşasına yol açmamak için bu ayrımı yapmak zorundayız kanısındayım (3).

II. ANAYASA MAHKEMESİ'NİN YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASINA KARAR VERİLMESİ İSTEMLERİNE KARŞI TUTUMU

1. Mahkemeye yürütmenin durdurulması yetkisi vermeyen bir kanunun Anayasaya aykırı olduğu iddiası ile açılan dava münasebeti ile Anayasa Mahkemesi 1964 yılında verdiği kararda (4) yürütmenin durdurulmasının ihtiyatî tedbir niteliğinde ayrık bir usul işlemi olduğunu ve bu yetkinin mutlak olarak yargı erki kavramı içinde bulunduğuunu ileri sürülemediğini belirtmiştir.

2. Anayasa Mahkemesi yürürlüğün durdurulması için kendisine yapılan istemleri başlangıçta olumlu karşılamamıştır.

1972 yılında aldığı ilk karar 3 kişinin idam cezasının yerine getirilmesi hakkındaki kanunun yürürlüğünün durdurulması istemi ile ilgilidir (5)(6).

-
- (3) Yılmaz ALİFENDİOĞLU "Yürürlüğün durdurulması" kavramını kullanmıştır; bkz. ALİFENDİOĞLU, Yılmaz: "Türk Anayasa Mahkemesi'nin İç İşleyişi ve Karar Alma Süreci", Bahri SAVCI'ya Armağan, Ankara 1988, s. 187.
- Kâzım YENİCE "Uygulamanın durdurulması" kavramını kullanmıştır; bkz. CANSEL, Erol: "Anayasa Mahkemesinin Verdiği İptal Kararından Doğan Kimi Sorunlar", Tartışma, Anayasa Yargısı 9, Anayasa Mahkemesi'nin 30. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler, 25-26-27 Nisan 1992, Ankara 1993, s. 106-107.
- (4) AYMK., 13.3.1964, E. 1963/133, 162, K. 1964/19, bkz. AMKD., S. 2, 1971, s. 88 vd.
- (5) AYMK., 6 Nisan 1972, E. 1972/13, K. 1972/18; bkz. AMKD., S. 10, 1972, s. 237-317.
- (6) KORKUT, Levent: "Anayasa Mahkemesi'nin Verdiği Yürürlüğün Durdurulması Kararları Üzerine Bir Değerlendirme", Amme İdaresi Dergisi, C. 27, S. 3, Eylül 1994, s. 141; SANCAR, Mithat: "Yürütmenin Durdurulması Kurumu ve Anayasa Yargısı", Amme İdaresi Dergisi, C. 26, S. 4, Aralık 1993, s. 154.

Anayasa Mahkemesi bu isteği Anayasa ve Kuruluş Kanunu, Anayasa Mahkemesi'ne böyle bir yetki vermediği, yorum ve kıyaslama yoluyla da kendisini böyle bir yetki ile donatamayacağı gerekçesi ile reddetmiştir.

Karşı oy sahipleri, durdurmayı engelleyecek bir hüküm bulunmadığı için mahkemenin içtihat yoluyla durdurma kararı verebileceği kanaati ile ret kararına katılmamışlardır.

Anayasa Mahkemesi 1977 yılında aynı gerekçe ile ve oy çokluğu ile yine ret kararı vermiştir (7).

1985 yılında bu defa oy birliği ile reddetmiş, ancak aynı gerekçeler yanında yenilerine yer vermiştir (8).

Anayasa Mahkemesi'ne göre; Anayasanın 152. maddesindeki (9) itiraz yolu ile mahkemelerden gelen işlerde; Anayasa Mahkemesi kararı verilmeye kadar mahkemenin davayı geri bırakması, bir çeşit yürürlüğün durdurulmasıdır. İptal kararlarının gerekçesi yazılmadan açıklanamayacağına dair Anayasanın 153. maddesinin 1. fıkrası (10) Anayasa Mahkemesi'nin yürürlüğün durdurulmasına karar verme yetkisinin bulunmadığının kanıtı olduğu gibi, iptal kararlarının geri yürümezliği ilkesi de kanunların uygulanmasını durdurma yetkisinin Anayasa Mahkemesi'ne tanınmadığının bir kanıtıdır.

3. Anayasa Mahkemesi 1993 yılında Sayın Mümtaz SOYSAL ve arkadaşlarının açtığı iptal davasındaki yürürlüğün durdurulması istemini yukarıda açıklanan görüşlerini tamamen değiştirerek oyçokluğu ile kabul etmiştir (21 Ekim 1993 gün ve E.1993/33, K.1993/40-2 sayılı karar).

(7) AYMK, AYMK. 24 Mayıs 1977, E. 1977/60, K. 1977/81.

(8) AYMK., 1 Ağustos 1985 Muhabere E. Sayısı 1985/4, Müteferrik K. 1985/659, bkz. R.G., 18.10.1985-18902.

(9) 1982 Anayasası'nın 152. maddesi ve gerekçesi için bkz. GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref: Açıklamalı Türk Anayasaları, 1876, 1921, 1924, 1961, 1982, Ankara 1993, s. 253-254; ÖZER, Atilla (Derleyen): Gerekçeli ve 1961 Anayasasıyla Mukayeseli 1982 Anayasası, Ankara 1984, s. 573-575; POLATCAN, İsmet: "Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Gerekçeler, Anayasa Mahkemesi Kararları, Bilimsel Görüşler, İstanbul 1989, s. 402-408; ŞAKAR, Müjdat: Değişiklikler İşlenmiş Karşılaştırmalı-Notlu-Gerekçeli 1982 Anayasası ve Öncelki Anayasalar, İstanbul 1989, s. 167-168.

(10) 1982 Anayasası'nın 153. maddesi ve gerekçesi için bkz. GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref: agd., s. 254; ÖZER, Atilla: agd., s. 577-579; POLATCAN, İsmet: agd., s. 409-412; ŞAKAR, Müjdat: agd., s. 168-169.

Anayasa Mahkemesi'ne göre: (11)

1) Yürürlüğün durdurulması, yargı yetkisinin eksiksiz kullanılması kapsamında yer alır ve son kararı vermeye yetkili organ, davanın bir başka bölümü için de karar vermeye yetkilidir.

2) Anayasa Mahkemesi yasamanın "üstün gücüne" karşı "yargılama kapsamı içinde gerekli önlemleri alma yetkisini" kullanarak Anayasa Yargısı'nın "anayasal denge aracı" olma işlevini yerine getirmiş olur.

3) Yürürlüğün durdurulması yetkisinin kullanılması için Anayasada ve Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'da bir kural olmadığından kanun boşluğu vardır (12).

Anayasa Mahkemesi, Anayasanın 138 (13) ve Medeni Kanun'un 1. maddelerine göre bu boşluğu içtihat yoluyla doldurma yetkisine sahiptir (14).

4) Anayasanın 153. maddesi (15) yürürlüğün durdurulması kararı verilmesine engel değildir.

5) Anayasanın 152. maddesinde kendiliğinden işleyen bir tür yürürlüğün durdurulması kurumu getirilmiştir. İlk derece mahkemelerinde kimi zaman tek yargıca tanınan bir yetkinin Anayasa Mahkemesi'ne tanınmaması düşündürülemez.

İşte Anayasa Mahkemesi bu gerekçelerle yürürlüğün durdurulması istemini kabul etmiş, varolduğunu ileri sürdüğü kural boşluğunu da iç-

(11) Anayasa Mahkemesi'nin tavır (ictihat) değişikliği konusunda bkz. SANCAR, Mithat; agd., s. 155-157.

(12) 10.11.1983 gün ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun için bkz. R. G., 13 Kasım 1983-18220, s. 4-18; ÖZDEN, Yekta Güngör-İsmet YAĞCI (Yayına Hazırlayanlar): T.C. Anayasası Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü, İnsan Hakları Evrensel Demec, İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetlerini Korumaya Dair Sözleşme, Ankara 1987, s. 151-183.

(13) 1982 Anayasası'nın 138. maddesi ve gerekçesi için bkz. GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref; agd., s. 248; ÖZER, Atilla; agd., s. 520-521; POLATCAN, İsmet; agd., s. 358-368; ŞAKAR, Müjdat; agd., s. 154.

(14) Bu konuda sübjektif ve objektif yöntemler için bkz. AZRAK, A. Ülkü: "İdari Yargıda Anayasaya Uygunluk Sorunu", Anayasa Yargısı 9, Anayasa Mahkemesi'nin 30. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyum'da Sunulan Bildiriler, 25-26-27 Nisan 1992, Ankara 1993, s. 333.

(15) 47 No.lu dtpnota bkz.

tihat yoluyla doldurarak kendisini yürürlüğü durdurma yetkisi ile donatmıştır (16).

4. 1993 Yılı Ekim'inden 1995 yılı Nisan ayına kadar Anayasa Mahkemesi'ne 12'si Kanun Hükmünde Kararname, 5'i kanun olmak üzere 17 yürürlüğün durdurulması isteğinde bulunulmuştur.

Bunlardan 8 davada oyçokluğu ile yürürlüğün durdurulması kararı verilmiş, 3 davada oyçokluğu, 6 davada oybirliği ile olmak üzere 9 davada istek reddedilmiştir.

Yürürlüğün durdurulması isteğini içeren davaların konuları birbirinden tamamen farklıdır.

Yürürlüğün durdurulması kararlarının gerekçelerinde herhangi bir değişiklik yoktur.

Yürürlüğün durdurulması isteminin reddi kararları ise gerekçesizdir.

Yürürlüğü durdurma kararı verilen 8 davadan 6'sı iptal ile 2'si kısmen iptal, kısmen ret ile sonuçlanmıştır.

III. YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI KARARININ NİTELİĞİ

Yürürlüğün durdurulması "İhtiyatî tedbir" (HUMK. m. 101 ve devamı), (17)(18), "ihtiyatî haciz" (İİK. m. 257 vd) (19) ve "Yürütmenin Dur-

(16) Anayasa Mahkemesi'nin 21.10.1993 tarihli ilk "yürürlüğün durdurulması"na ilişkin kararından sonra 1.4.1994-30.9.1994 dönemi arasında verdiği "Yürürlüğün Durdurulmasına İlişkin Kararlar"ı için bkz. Anayasa Mahkemesi Bülteni, Temmuz-Ekim 1994, Y. 1, S. 3-4, s. 33-34; Haziran-Eylül Döneminde Yayınlanan Anayasa Mahkemesi Kararları için bkz. Anme İdaresi Dergisi, C. 27, S. 3, Eylül 1994, s. 149 vd.

(17) KURU, Baki-Ejder YILMAZ- Ramazan ARSLAN: En Son Değişikliklere göre Notlu-Gerekçeli-Sözüklü, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ve İlgili Mevzuat, Yeniden Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Beşinci Baskı, Ankara 1988, s. 54 vd.

(18) Bu konuda bkz. KURU, Baki-Ramazan ARSLAN-Ejder YILMAZ: Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, Genişletilmiş 6. Baskı, Ankara 1994, s. 554-566; ÜSTÜNDAĞ, Saim: Medeni Yargılama Hukuku, Cilt I- II, Yerel Mahkemelerde Yargılama, Kanun Yolları ve Tahkim, Gözden Geçirilmiş ve Yenilenmiş 4. Baskı, İstanbul 1989, s. 481-488.

(19) Bu konuda bkz. KURU, Baki-Ramazan ARSLAN-Ejder YILMAZ: a.g.c., s. 565-566; ÜSTÜNDAĞ, Saim: a.g.c., s. 481.

durulması" (Anayasa m. 125/5, İYUK. m. 27, 52) (20) gibi bir önlemdir. Amacı; anayasaya aykırılığı sözkonusu olan düzenlemenin, dava sonuçlanıncaya kadar yürürlükte kalmak suretiyle kamu yararını ve kamu düzenini olumsuz etkilemesini, giderilmesi güç veya imkânsız zararlar doğurmasını önlemektir.

Yürürlüğün durdurulması bir usûl kuralı değildir. Usûl kuralları yargının, elde edilmesi istenilen sonuca varmasını sağlayan kurallardır. Yargılama usulü denince de genellikle bir dava sırasında mahkemelerin uymak zorunda oldukları usûl kurallarının tamamı anlaşılır.

Yürürlüğün durdurulması kararı bir ara kararı da değildir. Ara kararları usûl kurallarının gereklerini yerine getirmek amacıyla verilen kararlardır (21).

Yürürlüğün durdurulması kararı dava sonuna kadar aynen iptal sonuçlarını doğuran etkin bir karardır. Bu yüzden Anayasaya aykırılık davası kendiliğinden yürürlüğü durduramaz. Hiçbir inceleme yapılmadan, davaya konu düzenlemenin olumsuz sonuçlar doğuracağına peşin olarak kabulü imkânsız olduğu gibi, soyut Anayasaya aykırılık iddiası iptal için yeterli değildir.

Bu bakımdan yürürlüğün durdurulmasına mahkemece karar verilmelidir.

Yürürlüğün durdurulması kararı davanın her aşamasında istek üzerine veya Anayasa Mahkemesi'nce kendiliğinden verilebilir ve dava hakkında karar verilince sona ermesi için doğal gereğidir.

Yürürlüğün durdurulması kararı bir kesin hüküm olmadığından her zaman kaldırılabilir.

Yürürlüğün durdurulması kararı, uygulanmakta olan kanunun, Kanun Hükmünde Kararname'nin veya T.B.M.M. İçtüzüğü'nün yü-

(20) Bu konuda bkz. ARSLAN Zehreddin: İdari Yargı'da Yürütmenin Durdurulması, 1. Basım, İstanbul Haziran 1994; KIRATLI, Metin: "Yürütmenin Durdurulması", AÜSBFD, C. 21, S. 4, Ankara 1966, s. 173-196; ODYAKMAZ, Zehra: Türk İdari Yargılama Usulünde Kararlara Karşı Başvuru Yolları, 1. Baskı, İstanbul Mayıs 1993, s. 8, s. 66-67, s. 88, s.101; ÖZAY, İl Han: Günışığında Yönetim, İstanbul 1994, s. 343-346, s. 676-691; SANCAR, Mithat: agm., s. 158-164.

(21) ARSLAN, Zehreddin: agc., s. 40-41; ÖZAY, İl Han: agc., s. 345, 561 no.lu dipnot.

rürürlüğünü durdurması bakımından kamu düzeni ile ilgilidir. Bu nedenle aynen iptal kararları gibi Resmî Gazete'de yayınlanması gerekir.

IV. YABANCI ÜLKELERDE DURUM

Bazı yabancı ülkelerde mahkemelere Anayasa, kanun veya içtihat yoluyla yürürlüğün veya yürütmenin durdurulması yetkisini tanımıştır.

1- Amerika Birleşik Devletleri'nde (22):

Kanunların uygulanması ile ortaya çıkabilecek, giderilmesi imkânsız zararları önlemek amacıyla mahkemeler tedbir almak yetkisine sahiptirler.

Bunun için iki yol vardır:

Biri defî usûlüdür. Taraflardan birinin bir kanunun uygulanması isteğine karşı, diğeri, defan o kanunun Anayasaya aykırılığını ileri sürerek kanunun uygulanmamasını isteyebilir. Bu halde mahkeme yürürlüğü durdurma kararı verebilir.

İkinci yol yargısal emir (injunction) dir. Hem idarenin işlemlerine karşı, hem de kanunların Anayasa'ya aykırılığı iddiası halinde mahkemelerin yargısal emir vermek yetkisi vardır. Yargısal emirle mahkeme hem yürütmeyi, hem de yürürlüğü durdurabiliyor (23).

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Amerikan Yüksek Mahkemesi; bizdeki Yargıtay, Danıştay ve Anayasa Mahkemesi konumunda ol-

(22) ABD Anayasası için bkz. GÜRBÜZ, Yaşar: Anayasalar, İstanbul 1981, s. 23-45.

(23) ABD'ndeki uygulama için bkz. ARSEL, İlhan: Amerikan Anayasası ve Federal Yüksek Mahkeme, Ankara 1958, s. 165-166; "Dünya Anayasa Mahkemeleri, Amerika Birleşik Devletleri, Yüksek Mahkeme" (Çevirmen: Y.Z. Cem SOY-DEMİR): Anayasa Mahkemesi Bülteni, Temmuz-Ekim 1994, Y. 1, S. 3-4, s. 38-40; FEYZİOĞLU, Turhan: Kanunların Anayasaya Uygunluğunun Kazal Murakabesi, 1. Baskı, Ankara 1951, s. 186-187, 188-190; GÜRAN, Sait: "Anayasa Yargısında Yürütmenin Durdurulması", Anayasa Yargısı, S. 2, Ankara 1986, s. 145-148, 151-152, 154-155; ÖMEROĞLU, Ömer: Türk Anayasa Yargısında Yürütmenin Durdurulması (Bir Yaklaşım), (Yayımlanmamış Master tezi), Ankara 1992, s. 60-66.; ÖZAY İlhan: "Anayasa Mahkemeleri (Ya da Yargısının) Meşrutyeti", Anayasa Yargısı 9, Anayasa Mahkemesi'nin 30. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler, 25-26-27 Nisan 1992, Ankara 1993, s. 69; ÖZÇELİK, A. Selçuk: Esas Teşkilat Hukuku Dersleri, Birinci Cilt, Umumi Esaslar, İstanbul 1978, s. 235-238, 26 No.lu dipnot; ŞAHENK, Ekrem: "Kanunların Teşkilatı Esastıye Kanununa Muhallif Olup Olmadığının Kontrolü Bahsinde Amerikan Sistemi" (Birinci Makalenin Devamı), Adalet Dergisi, Y. 32, S. 11, Ankara 1941, s. 944-945; TEZİÇ, Erdoğan: "Kanunların Anayasaya Uygunluğunun 'Esas' Açısından Denetimi", Anayasa Yargısı, S. 2, Ankara 1986, s. 38; TUNÇ, Hasan: "Türk Anayasa Yargısında Yürütmenin Durdurulması", SÜHFD., C. 3, S. 1, Ankara 1990, s. 57.

duğundan bizim her üç mahkemenin yetkilerini kullanabilecek durumda ve hukuk yaratma yetkisi ile donatılmıştır (24).

2. Fransa'da (25):

Fransa'da kanunlar yayınlanıp yürürlüğe konulmadan önce Anayasa Konseyi tarafından anayasa denetiminden geçirilmektedir. Zorunlu olan bu denetim yapılmadıkça, kanunun yürürlüğü engellenmektedir. Konsey'e başvuru, yayınlamayı ve yürürlüğe girmeyi askıya aldığı için, inceleme sonuna kadar geçici durdurma otomatik işlemektedir (26).

3. Federal Almanya'da:

Alman Federal Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluş ve Yargılama Usûlü'nü düzenleyen 12 Mart 1951 tarihli Kanun'un 32/1. maddesine göre Federal Anayasa Mahkemesi, sonradan giderilmesi imkânsız sonuçlar doğurabilecek hallerde "Geçici tedbir = Einstweilige Anordnung" adı ile düzenlenen yetkiye dayanarak yürürlüğün durdurulması kararı verebilmektedir (27).

(24) ÖZAY, İl Han: agc., s.349.

(25) Fransız Cumhuriyeti Anayasası için bkz. GÜRBÜZ, Yaşar: agd., s. 106-128.

(26) Fransa'daki uygulama için bkz. CANSEL, Erol: agm., s. 88; Faurc, Maurice: "Fransa ve Anayasa Konseyine Kişisel Başvuru Sorunu", Anayasa Yargısı 9, Anayasa Mahkemesi'nin 30. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler, 25-26-27 Nisan 1992, Ankara 1993, s. 221-227, Tartışma, s. 229-230; GÜRAN, Sait: agm., s. 155-156; Jozeau-Marigne, Leon: "Fransız Anayasa Mahkemesi", Anayasa Yargısı 4, Anayasa Mahkemesi'nin 25. Kuruluş Yıldönümü Sempozyumu, 9-10 Haziran 1987, Ankara 1987, s. 53-58, konuşmanın Fransızca metni, s. 59-64; KABOĞLU, İbrahim Ö.: Anayasa Yargısı Demokrasî Kavramının Dönüşümü Üzerine, Ankara 1994, s. 84; KIRATLI, Metin: Anayasa Yargısında Somut Norm Denetimi (İtiraz Yolu), Ankara 1986, s. 21-22; OYTAN, Muammer: "Fransa'da Anayasa Konseyi'nin Kuruluşu, Görevleri ve İşleyiş Konusunda bir İnceleme", Amme İdaresi Dergisi, C. 17, S. 3, s. 29-30.

(27) Geçici tedbir kararı hakkında fazla bilgi için bkz. SABUNCU, Yavuz: "Alman Anayasa Yargısında Geçici Tedbir Kararı", Amme İdaresi Dergisi, C. 17, S. 2, Ankara 1984, s. 76 vd.; Almanya'daki uygulama için bkz. AZRAK, A. Ülkü: "Anayasa Mahkemesi İptal Kararlarının Geriye Yürümezliği", Anayasa Yargısı, S. 1, Ankara 1984, s. 161; ÇAĞLAR, Bakır: "Parlamento ve Anayasa Mahkemesi, Teori ve Pratikte Anayasa Yargısının Sorunları", Anayasa Yargısı, S. 3, Ankara 1987, s. 181; GÜRAN, Sait: agm., s. 144-145, s. 156-157; Kaboğlu, İbrahim Ö.: agc., s. 84; KIRATLI, Metin: Alman Federal Anayasa Mahkemesi, 1. Baskı, Ankara 1963, s. 29, 37, 39; ÖMEROĞLU, Ömer: agt., s. 66-73; TEZİÇ, Erdoğan: agm., s. 38; TUNÇ, Hasan: agm., s. 58-59; TUTUMLU, Mehmet: "Anayasa Yargısında Yürütmenin Durdurulması Üzerine", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 5, Ankara 1989, s. 747; Zekler, Wolfgang: "Federal Almanya Anayasa Mahkemesi", Anayasa Yargısı 4, Anayasa Mahkemesi'nin 25. Kuruluş Yıldönümü Sempozyumu, 9-10 Haziran 1987, Ankara 1987, s. 37-43, Konuşmanın İngilizce metni, s. 45-51.

4. Eski Yugoslavya'da (28) :

Eski Yugoslavya Anayasa Mahkemesi, yürürlüğü durdurma değil, yürütmeyi durdurma kararı verebilmektedir; yani kanunların yürürlüğünü durduramamakta, yalnızca o kanunlara dayanılarak yapılan işlemlerin yürütülmesini durdurmaktadır.

Yugoslavya Anayasa Mahkemesi anayasaya uygunluğunu incelemekte olduğu bir kanuna dayanılarak yürütülecek bir işlemin yürütülmesinin, onarılması imkânsız zararlı sonuçlara yolaçacağı görüşüne varırsa bu işlemin yürütülmesini erteleyebilir (29).

V. ANAYASA MAHKEMESİ BUGÜNKÜ MEVZUATIMIZA GÖRE YÜRÜRLÜĞÜ DURDURMA KARARI VEREBİLİR Mİ?

Bugünkü mevzuatımıza göre Anayasa Mahkemesi'nin yürürlüğün durdurulmasına karar veremeyeceğini benimseyenler yanında (30) Anayasa Mahkemesi üyelerinin çoğunluğu ile birlikte doktrinde de yürürlüğün durdurulmasına karar verme yetkisine sahip olduğu kanısında bulunanlar da vardır (31) (32).

Kanaatimce bugünkü mevzuatımıza göre Anayasa Mahkemesi yürürlüğün durdurulması kararı veremez.

(28) GÜRBÜZ, Yaşar: agd., s. 231-397.

(29) İvanoviç, Bratislav: "Yugoslavya Anayasa Mahkemesi Raporu" (Çev. Burcu BOSTANOĞLU), Sekizinci Avrupa Anayasa Mahkemeleri Konferansı, S. 3, Ankara 1990, s. 369-383; ÖMEROĞLU, Ömer: agt., s. 73-75.

(30) GÜRAN, Sait: agm., s. 158-159; ÖZAY, İlhan: age., s. 347-362; KUZU, Burhan: 1982 Anayasası'nın Temel Nitelikleri ve Getirdiği Yenilikler, İstanbul 1990, s. 207-211.

(31) ALİFENDİOĞLU, Yılmaz: agm., s. 186-187; BİLGE, Necip: "Anayasa'ya Uygunluk Denetiminde Yürütmenin Durdurulması Sorunu ve Kıyak Emeklilik", Mali Hukuk, Yıl 1990, Ocak-Şubat, S. 25, s. 3-7; BOYACIOĞLU, Ahmet H.: "Anayasa Mahkemesi Kararlarının Bağlayıcılığı ve Yürürlüğe Girişi", Bahri SAVCI'ya Armağan, Ankara 1988, s. 208; ÖZBUDUN, Ergun - Yılmaz ALİFENDİOĞLU (Raportörler): "Türkiye Raporu" (Türkçe çeviri); Yılmaz ALİFENDİOĞLU, Anayasa Yargısı, VII. Avrupa Anayasa Mahkemeleri Konferansı, Lizbon 26-30 Nisan 1987, Hukuk Normlarının Anayasaya Uygunluğu Hakkındaki Kararların İçerikleri ve Etkileri, Ankara 1988, s. 201 - 202; ÖZBUDUN, Ergun: Türk Anayasa Hukuku, Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, Ankara 1993; s. 393-395; ŞEKERCİ, Ersin: "Anayasa Yargısında Yürütmenin Durdurulması", Ankara Barosu Dergisi, C. 45, S. 1-6, Ankara 1988, s. 358-363; Tezic, Erdoğan: Anayasa Hukuku (Genel Esaslar), Gözden Geçirilmiş ve Geliştirilmiş İkinci Baskı, İstanbul 1991, s. 213-215.

(32) Bu konuda ayrıca bkz. CANSEL, Erol: agm., s. 102-104; TUNÇ, Hasan: agm., s. 51-67; TUTUMLU, Mehmet: agm., s. 745-748.

Nedenlerini şöyle sıralayabiliriz:

1. Anayasa'nın 6. maddesi (33) gereğince hiçbir kimse veya organ kaynağını anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz.

Kanunların, Kanun Hükmünde Kararnamelerin ve özellikle yasama organının çalışmasını düzenleyen T.B.M.M. İcütüğü'nün yürürlüğü'nün durdurulması çok ağır sonuçlar doğuracak bir tasarruftur. Bu tasarrufun mutlaka anayasaya dayanan bir kaynağı olması lâzımdır.

Anayasa Mahkemesi'nin görev ve yetkilerini düzenleyen Anayasanın 148. maddesi (34) (35) Anayasa Mahkemesi'ne böyle bir yetki tanımamıştır. Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşu ve yargılama usûllerinin kanunla düzenleneceği hakkındaki Anayasanın 149. maddesinde de (36) (37) böyle bir yetkiden söz edilmemiştir.

Yukarıda belirttiğim gibi yürürlüğü durdurma bir usûl hükmü olmadığı için de (38) Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluşu ve Yargılama Usûlleri Hakkında Kanun (13 Kasım 1983 gün ve 2949 sayılı Kanun) bu yetkiyi düzenlememiştir (39). Yürürlüğü durdurma bir usûl sorunu ise bunun Yargılama Usûlü Kanunu'nda açıkça yer alması gerekirdi. Kaldı ki anayasa koyucu eğer Anayasa Mahkemesi'nin yürürlüğü durdurma ka-

-
- (33) 1982 Anayasası'nın 6. maddesi ve gerekçesi için bkz. GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref: agd., s. 198; ÖZER, Atilla: agd., s. 47-48; POLATCAN, İsmet: agd., s. 44-47; ŞAKAR, Müjdat: agd., s. 8.
- (34) 1982 Anayasası'nın 148. maddesi ve gerekçesi için bkz. GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref: agd., s. 252; ÖZER, Atilla: agd., s. 559-561; POLATCAN, İsmet: agd., s. 384-396; ŞAKAR, Müjdat: agd., s. 163-165.
- (35) Düzeltici norm denetimi ve 1982 Anayasası'nın 148. maddesi hakkında görüşler için bkz. CANSEL, Erol: agm., s. 88; DARICIOĞLU, Necdet: "Anayasa Mahkemesi Başkanı Necdet DARICIOĞLU'nun Açış Konuşması", Anayasa Yargısı 7, Anayasa Mahkemesi'nin 28. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler, 18-19 Nisan 1990, Ankara 1990, s. 3-4; KORKUT, Levent: "Anayasa Mahkemesinin 3911 Sayılı Yasaya Dayanılarak Çıkarılan Kanun Hükmünde Kararnameleri İptal Eden Kararları Üzerine Düşünceler", Anne İdarisi Dergisi C. 27, S. 1, Mart 1994, s. 174.
- (36) 1982 Anayasası'nın 149. maddesi ve gerekçesi için bkz. GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref: agd., s. 253; ÖZER, Atilla: agd., s. 564-566; POLATCAN, İsmet: agd., s. 397-398.; ŞAKAR, Müjdat: agd., s. 165-166.
- (37) 1982 Anayasası'nın 149. maddesi hakkında görüşler için bkz. ALİFENDİOĞLU, Yılmaz: agm., s. 173 vd.
- (38) "Yürürlüğü durdurma"nın bir usûl hükmü olmadığı konusunda bkz. ALİFENDİOĞLU, Yılmaz: agm., s. 186.
- (39) ÖZAY, İlhan: age., s. 348-349.

rarı vermesini öngörseydi, idare mahkemelerine tanıdığı yürütmeyi durdurma yetkisini nasıl Anayasanın 125. maddesinde belirtmişse, aynı şekilde yürürlüğü durdurma yetkisine de 148. maddesinde yer verirdi.

Yine ne siyasi partilerin kapatılması istemiyle açılacak dava ile ilgili Anayasanın 69. maddesinde, ne de yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına veya üyeliğin düştüğüne Meclis'ce verilen kararın iptali için açılacak davalarla ilgili Anayasanın 85. maddesinde yürürlüğün durdurulabileceğine dair bir hüküm vardır (40).

2. Anayasanın 152. maddesinin (41) yürürlüğün durdurulmasına engel olmadığı hakkındaki görüşe de katılmıyorum.

152. madde çok açıktır:

İtirazen Anayasa'ya aykırılık iddiası hakkında Anayasa Mahkemesi karar verinceye kadar mahkeme, "davayı geri bırakır". Anayasa Mahkemesi, kararını, 5 ay içinde vermezse, mahkeme davayı yürürlükteki kanun hükümlerine göre sonuçlandırır. Demek ki anayasa koyucu, mahkemeye, Anayasa'ya aykırılığı iddia olunan kanunu 5 ay kadar süre ile uygulamama yetkisi tanımıştır (42). Anayasa koyucu isteseydi iptal davalarında da Anayasa Mahkemesi'ne böyle bir yetki tanırdı.

Sayın Mümtaz SOYSAL ve arkadaşlarının, yürürlüğü durdurma istemine ilişkin gerekçeleri arasında "yargı hiyerarşisi içinde bir alt mahkemeye verilen yetkinin üst mahkemeye tanınmamış olmasının düştürülemediği" görüşü yer almaktadır. Aynı görüşü, değişik bir biçimde, Anayasa Mahkemesi kararında da görüyoruz. 152. maddede mahkemeye

(40) 1982 Anayasası'nın 69. ve 85. maddeleri ve gerekçeleri için bkz. GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref: agd., s. 219-220, s. 225; ÖZER, Atilla: agd., s. 285-286, s. 337; POLATCAN, İsmet: agd., s. 215-217, s. 246-247; ŞAKAR, Müjdat: agd., s. 88-90, s. 103-104.

(41) 1982 Anayasası'nın somut norm denetimini düzenleyen 152. maddesi için bkz. ALİEFENDİOĞLU, Yılmaz: agm., s. 176-177, s. 182-183; AZRAK, A. Ülkü: "İdari Yargıda Anayasaya Uygunluk Sorunu", agm., s. 335-336; BOYACIOĞLU, Ahmet H.: agm., s. 206-208; CANSER, Erol: agm., s. 89-91; ŞEKERCİ, Ersin: "Anayasa Mahkemesi Kararlarının Sonuçları", Ankara Barosu Dergisi, 1988, S. 5-6, s. 668-672.

(42) 1961 Anayasası'nın 151. maddesi hakkında görüşler için bkz. ARMAĞAN, Servet: Anayasa Mahkememizde Kasai Murakabe Sistemi (Doktora Tezi), İstanbul 1967, s. 73-95; SUNAR, Kemal Sahir: Anayasa ile Anayasa Mahkemesi Üzerine Düşünceler ve Eleştiri, İstanbul 1978, s. 128 vd.; ÜNSAL, Artun: Siyaset ve Anayasa Mahkemesi ("Siyasal Sistem" Teorisit Açısından Türk Anayasa Mahkemesi), Ankara 1980, s. 234, 240.

tanınan yargılamanın durdurulması yetkisi ile ilişkili olarak Anayasa Mahkemesi, "dava öznel bir hak ile sınırlı olsa da ilk derece mahkemelerinin kimi zaman tek yargıcına tanınan bir yetkinin, Anayasa Mahkemesi'ne tanınmaması düşünülemez" demektedir.

Hemen İl Han ÖZAY hocamıza katılarak söyleyeyim ki "Hiyerarşinin hiç söz konusu olamayacağı bir düzen varsa o da yargıdır."

Ayrıca anayasa yargısında alt mahkemeler olmadığından Anayasa Mahkemesi'ni "üst mahkeme" olarak nitelendirmek de mümkün değildir. Anayasa Mahkemesi "yüksek" değil, "Yüce" bir mahkemedir (43).

Bir mahkemeye veya bir yargıca açık bir hüküm ile tanınan yetkinin, herhangi bir hüküm olmadığı halde diğer mahkemelere tanınmış olabileceğini kabule ise imkân yoktur.

Sırası gelmişken burada bir noktaya daha değinmek isterim:

152. maddedeki bu uygulama, ne Anayasa Mahkemesi kararında belirtildiği gibi "yürütmenin durdurulması" ve ne de "yürürlüğün durdurulması"dır.

"Yürütmenin durdurulması" değildir, çünkü ortada yürütülmesi gereken bir işlem veya mahkemenin verdiği bir karar yoktur. İş henüz yargılama aşamasındadır.

"Yürürlüğün durdurulması" da değildir, çünkü Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülen kanunun yürürlüğü durdurulmamaktadır; kanun yürürlüktedir ve yürürlük sadece o dava için durmakta, dava dışı olaylarda ise uygulanmaya devam edilmektedir.

Asıl sorun Anayasa'ya aykırılık iddiasının çözümlenmesidir. Yani bir mesele müstehire- ön mesele- bekletilici sorun'la karşı karşıyayız. Bu bakımdan mahkemece Anayasanın ifadesi ile "davanın geri bırakılması", kendiliğinden doğan yürütmenin veya yürürlüğün durdurulması değil, bekletilici sorunun, beş ay ile sınırlı olarak çözümüne kadar "YARGILAMANIN DURDURULMASI"dır.

(43) ÖZAY, İl Han: ege., s. 348.

3. Anayasanın 153. maddesindeki "iptal kararlarının geriye yürümemesi" (44), "iptal kararlarının gerekçe yazılmadan açıklanamaması" (45), gerektiğinde "iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihin ayrıca kararlaştırılması" (46) ilkeleri Anayasa Mahkemesi'nin yürürlüğü durdurma kararı almasına engeldir. Çünkü Anayasa koyucu bu ilkelerle yürürlüğün durdurulması yolunda bir karar alınması ihtimalini önlemek istemiştir.

1961 ve 1982 Anayasalarında (47), Anayasa'ya aykırı bulunan kanunun iptal anında değil, iptal kararının Resmî Gazete'de yayımlandığı anda yürürlükten kalkması, hatta Anayasa Mahkemesi'nin, iptal kararının yürürlüğe gireceği tarihi 1 yılı aşmamak üzere ayrıca kararlaştırabilmesi, anayasa koyucunun kamu düzeni düşüncesi ile anayasa aykırılığı saptanmış bir kanunun bile bir süre daha yürürlükte

-
- (44) "İptal kararlarının geriye yürümemesi" ile "iptal davasında iptal hükmünün geriye yürümeyeceği ilkesinin istisnaları" konularında çeşitli fikirler için bkz. ALİFENDİOĞLU, Yılmaz; agm., s. 185-186; ALİFENDİOĞLU, Yılmaz; "Anayasa Mahkemesi'nce Verilen İptal Kararlarının Zaman İçinde Etkisi", Amme İdaresi Dergisi, C. 23, S. 3, Eylül 1990, s. 3-11; CANSEL, Erol; agm., s. 95 vd.; KORKUT, Levent; "Anayasa Mahkemesinin 3911 Sayılı Yasaya Dayanılarak Çıkarılan Kanun Hükmünde Kararnameleri İptal Eden Kararları Üzerine Düşünceler", agm., s. 165-166, 170, 172, 175-177; ÖZBUDUN, Ergun; agm., s. 384-386; ÖZBUDUN, Ergun-Yılmaz ALİFENDİOĞLU (Raportörler); agm., s. 195-202; ŞEKERCİ, Ersin; "Anayasa Mahkemesi kararlarının Sonuçları", agm., s. 679-680; TEZİÇ, Erdoğan; agm., s. 211-212; ULER, Yıldırım; "Anayasa Mahkemesi İptal Kararları Geriye Yürür", Bahri Savcı'ya Armağan, Ankara 1988, s. 515-533; YILDIRIM, Turan; "Anayasa Mahkemesi Kararlarının Bağlayıcılığı", Amme İdaresi Dergisi, C. 26, S. 4, Aralık 1993, s. 69-80.
- (45) "İptal kararlarının gerekçe yazılmadan açıklanamaması" konusunda bkz. ALİFENDİOĞLU, Yılmaz; "Türk Anayasa Mahkemesi'nin İç İşleyişi ve Karar Alma Süreci", agm., s. 186; Boyacıoğlu, Ahmet H.; agm., s. 202-203; KABOĞLU, İbrahim, Ö.; agm., s. 94-96.
- (46) "İptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihin ayrıca kararlaştırılması" konusunda bkz. CANSEL, Erol; agm., s. 92-93; ÖZBUDUN, Ergun; agm., s. 394; ÖZBUDUN, Ergun-Yılmaz ALİFENDİOĞLU (Raportörler); agm., s. 199 vd.; ÖZDEN, Yekta Güngör; "Anayasa Mahkemesi Kanun Koyucu Gibi Hareketle, Yeni Bir Uygulamaya Yol Açacak Biçimde Hükmün Tesis Edemez" Kuralına Nasıl Gelindi? Bu Kural Nedir? Ne Değildir?", Anayasa Yargısı, Anayasa Mahkemesi'nin 23. Kuruluş Yıldönümü Nedenyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler, 25-27 Nisan 1985, Ankara 1986, s. 75 vd.; ŞEKERCİ, Ersin; "Anayasa Mahkemesi Kararlarının Sonuçları", agm., s. 666-668.
- (47) 1961 Anayasası'nın 152. maddesi için bkz. BOYACIOĞLU, Ahmet H.; agm., s. 198 vd.; CANSEL, Erol; agm., s. 96, 100; DARICIOĞLU, Necdet; agm., s. 4; OCAKÇIOĞLU, İsmet; "Anayasa Mahkemesi Kararları", Prof. Dr. Osman Fazıl Berk'iye Armağan; Ankara 1977, s. 567-586; SUNAR, Kemal Sahir; agm., s. 36; 1982 Anayasası'nın 153. maddesi için bkz. BOYACIOĞLU, Ahmet H.; agm., s. 201; CANSEL, Erol; agm., s. 92-102.

kalabilmesine imkân vermiş olduğunu göstermektedir. Bu durumda anayasa koyucunun, Anayasa'ya aykırılığı henüz hükme bağlanmamış bir kanunun yürürlüğünün durdurulması yetkisini, Anayasa Mahkemesi'ne vermek istemediği (48) sonucuna varmak mümkündür.

4. Anayasa Mahkemesi, Anayasanın 138. maddesi ile Medeni Kanun'un 1. maddesine göre içtihat yoluyla, varolduğu ileri sürülen kural boşluğunu doldurabilir mi, ya da hukuk yaratabilir mi?

Bu konu, yani Anayasa Mahkemesi'nin yürürlüğü durdurma yetkisini kendi kararlarıyla kazanıp kazanamayacağı, başka bir deyişle anayasal yargıdaki boşluğun içtihatla doldurulup doldurulamayacağının tartışılacağı görüşünde olanlar vardır (49).

Diğer yandan çağdaş hukukta boşluk doldurma olanağı yargıçlara tanındığına göre, bu yetkinin Anayasa Mahkemesi'ne tanınmadığının düşünülmesi gerektiğini ileri sürenler de vardır (50).

Bazıları da; Anayasa Mahkemesi'nin 6 Nisan 1972 günlü kararında belirtilen; Anayasa Mahkemesi'nin uygunluk denetimi yaptığı kanunun nasıl bir özelliği olursa olsun, kendisini, yorum ve kıyaslamaya giderek yasaca verilmemiş böyle bir yetki ile donatmasına imkân olmadığı yolundaki görüşüne katılmaktadırlar (51).

Genel olarak bir sorun hakkında, kanunda veya örf ve âdet hukukunda bir cevap bulunmaması halli, "hukuk boşluğu" olarak adlandırılır (52).

Hukuk boşluğu, ya "kural yokluğu", ya da "kural içi boşluk" nedenleri ile sözkonusu olur.

Hâkim kural yokluğunu "hukuk yaratarak", kural içi boşluğu ise "takdir yetkisini kullanarak" giderir (53).

(48) ÖZBUDUN, Ergun: *agc.*, s. 394.

(49) ALİEFENDİOĞLU, Yılmaz: "Türk Anayasa Mahkemesi'nin İç İşleyişi ve Karar Alma Süreci", *agm.*, s. 183, s. 186.

(50) BİLGE, Necip: *agm.*, s. 6.

(51) AYMK., 6.4.1972-E. 1972/13, K. 1972/18, bkz. AYMKD., S. 10, Ankara 1973, s. 281-282.

(52) EDİS, Seyfullah: *Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri*, 4. Basıdan Tıpkı Basım, Ankara 1993, s. 123.

(53) EDİS, Seyfullah: *agc.*, s. 63.

Çağdaş hukuk sistemleri hâkime hukuk yaratma yetkisini tanımakta sakınca görmemişlerdir. Bunun sebebi hukukî ilişkilerden doğan uyumsuzlukların hukuk düzenince toplum yararına mutlaka çözüme bağlanmasının gerekli oluşudur. Hâkim boşluk nedeniyle hukukî ilişkiyi çözüme bağlayamıyorsa hâkime bu imkân verilmelidir (54). Bu amaçla Medenî Kanun'un 1. maddesi hâkime, hakkında kanunî hüküm bulunmayan meselede kural yaratmak yetkisi vermiştir (55).

Kamu hukukunda, hukuk yaratma yetkisinin tanınması pek uygun görülmemektedir. Özellikle vergiler ve benzeri gibi kamu hukuku yükümlülüklerinin, hukuk yaratma yetkisini kullanarak konulamıyacağı üzerinde durulmaktadır (56).

Kanaatimce Anayasa Mahkemesi Anayasada bulunmayan yürürlüğün durdurulması yetkisini hukuk yaratma yoluyla kendisine tanıyamaz. Anayasa Mahkemesi hukuk yaratma konusunda Anayasanın 138/I. maddesi (57) ile Medenî Kanun'un 1. maddesine dayanamaz. Çünkü Anayasa'nın hak arama hürriyetini düzenleyen 36. maddesine göre: "Herkes meşrû vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma hakkına sahiptir.

Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınmaz." (58).

Bu maddede söz konusu olan husus, mahkemenin veya hâkimin taraflar arasında mevcut ihtilâflardan doğan ve görevi ve yetkisi içinde olan davalara bakmak zorunluluğunda olmasıdır. Başka bir deyişle mahkeme veya hâkim, tarafların önüne getirdiği bir ihtilâfin çözümüne dair davaya, ihtilâfi çözecek kanun hükmü veya hukuk kuralı yok diye bak-

(54) EDİS, Seyfullah: a.g.e., s. 116.

(55) Medenî Kanun md. 1: "Kanun lâfzıyla veya ruhuyla temas ettiği bütün meselelerde mer'îdir. Hakkında kanunî bir hüküm bulunmayan meselede örf ve âdete göre, örf ve âdetde dahi yoksa kendisi vaznı kanun olsaydı, bu meseleye dair nasıl bir kaidde vaz edecek idiyse, ona göre hükmeder."

(56) EDİS, Seyfullah: a.g.e., s. 119.

(57) 1982 Anayasası'nın 138. maddesinin 1. fıkrası: "Hakimler, görevlerinde bağımsızdırlar. Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlarına göre hüküm verirler."

(58) 1982 Anayasası'nın 36. maddesinin gerekçesi için bkz. ÖZER, Attıla: a.g.d., s. 171-172; POLATCAN, İsmet: a.g.d., s. 141-143; ŞAKAR, Müjdat: a.g.d., s. 48-49.

mamazlık edemez, geri çeviremez, ihtilâfî çözümsüz bırakamaz. İşte bu şekilde kural boşluğu bulunan hallerde Anayasanın 138/I. maddesi ile Medenî Kanun'un 1. maddesi hâkime hukuk yaratma yetkisi tanımıştır. Çünkü hâkimin taraflar arasında anlaşmazlığı hukuk yaratarak çözmekten başka imkânı yoktur.

Anayasa Mahkemesi ise taraflar arasında ihtilâfları çözmekle görevli bir mahkeme değildir. Anayasa Mahkemesi kanunların, Kanun Hükümünde Karamame'lerin ve T.B.M.M. İçtüzüğü'nün Anayasa'ya uygunluk denetimini yapmakla görevlidir. Anayasa Mahkemesi hatta yerindelik denetimi bile yapamaz. Bu nedenlerle kendisine hukuk yaratma yetkisi tanınmamıştır. Böyle olunca da kendisini yürürlüğü durdurma yetkisi ile donatamaz. Kaldı ki, konumuzla ilgili bir kural boşluğu da söz konusu değildir. Çünkü anayasa koyucu bu yetkiyi bilerek Anayasa Mahkemesi'ne tanımamıştır. Özellikle 1982 Anayasası'nda önceden düşünülmediği için kural konulmadığı iddiası da varit olamaz. çünkü ilk yürürlüğün durdurulması istemi 1961 Anayasası'nın yürürlüğü döneminde yapılmıştır (59).

Burada bir noktaya daha değinmek istiyorum. Her ne kadar Anayasa Mahkemesi için Anayasaya uygunluk denetimi yapmakla yükümlü mahkeme deniyorsa da Yüce Divan sıfatıyla da yargılama yetkisine de sahiptir (60).

VI. ANAYASA MAHKEMESİ'NE YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI YETKİSİ ANAYASA İLE TANINMALIDIR

Anayasa Mahkemesi'nin yürürlüğü durdurma kararı vermesinde mecburiyet vardır. Bu mecburiyeti ortaya koyan nedenler doktrinde çok geniş bir şekilde incelenmiştir (61). Bu nedenle üzerinde durmayacağım.

(59) Bu konuda AYMK., 6 Nisan 1972, E. 1972/13, K. 1972/18; bkz. AYMKD., S. 10, s. 237-317.

(60) Kuruluş şekli ve üyellerinde aranan nitelikler bakımından Yüce Divan olarak yargılama yapması tartışmalıdır. bkz. KESKİN, O. Kadri: Adalet Müлкün Temeli mi?, (Basım yeri ve yılı yok); KESKİN, O. Kadri: "Yüce Divan Sıfatıyla Yargılama Görevi Anayasa Mahkemesinden Alınmalıdır", Milliyet Gazetesi, 25.2.1993, s.15, Düşünenlerin Düşüncesi Sütunu; KESKİN, O. Kadri: "Anayasa Değişikliklerinde Yargı (2)", Türkiye Gazetesi, 20.6.1994, s. 10; KESKİN, O. Kadri: "Yüce Divanın Oluşumu Tartışılıyor", Nokta Dergisi, 14-20 Mayıs 1995, Y. 13, S. 20, s. 14-15.

(61) Yürürlüğün durdurulması kararı verilmesi zaruretini ortaya koyan örnekler hakkında bkz. ÖZBUDUN, Ergun-Yılmaz ALİEFENDİOĞLU (Raportörler); agm., s. 200 vd.

Madem ki, böyle bir mecburiyet var; Anayasada hüküm bulunmadığına, içtihat yoluyla hukuk yaratmak da mümkün olmadığına göre, ne yapılmalıdır?

Kanaatimce, aynen idarî yargı için yürütmenin durdurulması hakkında Anayasaya konulan hükme benzer yürürlüğün durdurulması hakkında bir hükmün Anayasanın, Anayasa Mahkemesi'nin görev ve yetkilerini düzenleyen maddesine konulması en uygun yol olacaktır.

Böyle bir düzenlemede elbette yürürlüğün durdurulmasının esas ve şekil şartlarının da çok iyi saptanmış olması gerekir (62). Ancak bu suretle yürürlüğün durdurulmasının verilmesinden veya verilmemesinden doğabilecek olumsuz sonuçlar önlenebilir.

Bu konuda ayrıntıya girmeden tek söyleyeceğim husus, Anayasa Mahkemesi'ne yalnız Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnameler'in yürürlüğünün durdurulması yetkisi tanınmalıdır. Anayasa Mahkemesi T.B.M.M. İctüzüğü'nün yürürlüğünü durduramamalıdır. Çünkü İctüzük olmadan Meclis çalışamaz ve dolayısıyla Yasama organı görev yapamaz hale gelir.

İlginize teşekkür ederim.

(62) KABOĞLU, İbrahim Ö. : a.g.e., s. 101; KORKUT, Levent: "Anayasa Mahkemesi'nin Verdiği Yürürlüğün Durdurulması Kararları Üzerine Bir Değerlendirme", a.g.m., s. 147; ŞEKERCİ, Ersin: "Anayasa Yargısında Yürütmenin Durdurulması", a.g.m., s. 363.

KISALTMALAR

agd.	:	adı geçen derleme
age.	:	adı geçen eser
agm.	:	adı geçen makale
agt.	:	adı geçen tez
AMKD.	:	Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi
AÜSBFD.	:	Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
AYMK.	:	Anayasa Mahkemesi Kararı
bkz.	:	bakınız
C.	:	Cilt
Çev	:	Çeviren
E.	:	Esas
K.	:	Karar
m.	:	Madde
RG.	:	Resmî Gazete
s.	:	sayfa
S.	:	Sayı
SÜHFD	:	Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
vd.	:	ve devamı
Y.	:	Yıl

KAYNAKÇA

- ALİEFENDİOĞLU, Yılmaz** : "Anayasa Mahkemesi'nce Verilen İptal Kararlarının Zaman İçinde Etkisi", Amme İdaresi Dergisi, C.23, S.3, Eylül 1990, s.3-11.
- ALİEFENDİOĞLU, Yılmaz** : bkz. ÖZBUDUN, Ergun - Yılmaz ALİEFENDİOĞLU (Raportörler):
- ALİEFENDİOĞLU, Yılmaz** : "Türk Anayasa Mahkemesi'nin İç İşleyişi ve Karar Alma Süreci", Bahri Savcı'ya Armağan, Ankara 1988, s.173-209, (5) +538+ (1) sayfa, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları 7.
- ARMAĞAN, Servet** : Anayasa Mahkememizde Kazai Murakabe Sistemi (Doktora Tezi), İstanbul 1967, XXIV+184 sayfa, İstanbul Üniversitesi Yayınları No.1245, Hukuk Fakültesi No. 263.
- ARSLAN, Zehreddin** : İdari Yargı'da Yürütmenin Durdurulması, 1. Basım, İstanbul Haziran 1994, (9)+152 sayfa, Alfa Basım Yayım Dağıtım, Yayın No. 182, Hukuk Dizisi 59.
- ARSEL, İhan** : Amerikan Anayasası ve Federal Yüksek Mahkeme, Ankara 1958.
- AZRAK, A. Ülkü** : "Anayasa Mahkemesi İptal Kararlarının Geriye Yürümezliği", Anayasa Yargısı, S.1, Ankara 1984, s.151-168, Anayasa Mahkemesi Yayını.
- AZRAK, A. Ülkü** : "İdari Yargıda Anayasaya Uygunluk Sorunu", Anayasa Yargısı, Anayasa Mahkemesinin 30. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler, 25-26-27 Nisan 1992, Ankara 1993, s.323-340, Anayasa Mahkemesi Yayınları No.27.
- BİLGE, Necip** : "Anayasa'ya Uygunluk Denetiminde Yürütmenin Durdurulması Sorunu ve Kıyak

- Emeklilik", Mali Hukuk, Y.1990, Ocak-Şubat, S.25, s.3-7.
- BOSTANOĞLU, Burcu** : (Çevirmen): bkz. İvanoviç, Bratislav: "Yugoslavya Anayasa Mahkemesi Raporu"...
- BOYACIOĞLU, Ahmet H.** : "Anayasa Mahkemesi Kararlarının Bağlayıcılığı ve Yürürlüğe Girişi", Bahri Savcı'ya Armağan, Ankara 1988, s.198-209, (5) +538+ (1) sayfa, Mülkiyetler Birliği Vakfı Yayınları 7.
- CANSEL, Erol** : "Anayasa Mahkemesinin Verdiği İptal Kararından Doğan Kimi Sorunlar", Anayasa Yargısı, Anayasa Mahkemesinin 30. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler, 25-26-27 Nisan 1992, Ankara 1993, s.87-103, Anayasa Mahkemesi Yayınları No.27.
- ÇAĞLAR, Bakır** : "Parlamento ve Anayasa Mahkemesi, Teori ve Pratikte Anayasa Yargısının Sorunları", Anayasa Yargısı, S.3, Ankara 1987.
- DARICIOĞLU, Necdet** : "Anayasa Mahkemesi Başkanı Necdet Daricioğlu'nun Açış Konuşması", Anayasa Yargısı 7, Anayasa Mahkemesi'nin 28. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler, 18-19 Nisan 1990, Ankara 1990, s.1-10, Anayasa Mahkemesi Yayınları No.15.
- "Dünya Anayasa Mahkemesi, Amerika Birleşik Devletleri, Yüksek Mahkeme" (Çevirmen:Y.Z. Cem SOYDEMİR): Anayasa Mahkemesi Bülteni Temmuz-Ekim 1994, Y.1, S.3-4, s.38-40.
- EDİS, Seyfullah** : Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri, 4. Basıdan Tıpkı Bakım, Ankara 1993 XXXIII + 417 sayfa.
- Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları No.41, XXXIII + 417 sayfa,

- FAURE, Maurice** : "Fransa ve Anayasa Konseyine Kişisel Başvuru Sorunu", Anayasa Yargısı 9, Anayasa Mahkemesi'nin 30. Kuruluş Yıldönümünde Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler, 25-26-27 Nisan 1992, Ankara 1993, s.221-227 + (Tartışma) 229+230, Anayasa Mahkemesi Yayınları No. 27.
- FEYZİOĞLU, Turhan** : Kanunların Anayasaya Uygunluğunun Kazaf Murakabesi, 1. Baskı, Ankara 1951, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını.
- GÖZÜBÜYÜK, A.Şeref** : Açıklamalı Türk Anayasaları 1876, 1921, 1924, 1961, 1982, Ankara 1993, VI+288 sayfa, Turhan Kitabevi Yayınları, Bilimsel Araştırmalar Dizisi Başvuru Kitapları.
- GÜRAN, Salt** : "Anayasa Yargısında Yürütmenin Durdurulması", Anayasa Yargısı, Anayasa Mahkemesinin 23. Kuruluş Yıldönümünde Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler, 25-27 Nisan 1985, s.143-159, Ankara 1986, Anayasa Mahkemesi Yayınları No. 5.
- GÜRBÜZ, Yaşar** : Anayasalar, İstanbul 1981, XIII+493 sayfa, Filiz Kitabevi.
- İVANOVIÇ, Bratislav** : "Yugoslavya Anayasa Mahkemesi Raporu" (Çev. Burcu BOSTANOĞLU), Sekizinci Avrupa Anayasa Mahkemeleri Konferansı, S.3, Ankara 1990, s.369-383, Anayasa Mahkemesi Yayını.
- JOZEAU- Marigne, Leon** : "Fransız Anayasa Mahkemesi", Anayasa Yargısı 4, Anayasa Mahkemesi'nin 25. Kuruluş Yıldönümünde Sempozyumu, 9-10 Haziran 1987, Ankara 1987, s.53-58, Konuşmanın Fransızca Metni s.59-64.

- KABOĞLU, İbrahim Ö.** : Anayasa Yargısı, Demokrasi Kavramının Dönüşümü Üzerine, Ankara 1994, 192 sayfa, İmge Kitabevi Yayınları Ltd. Şti.
- KESKİN, O. Kadri** : Adalet Mülkün Temeli mi? (basım yeri ve yılı yok), Gaye Filimcilik, Matbaacılık A.Ş.
- KESKİN, O. Kadri** : "Yüce Divan Sıfatıyla Yargılama Görevi Anayasa Mahkemesinden Alınmalıdır", Milliyet Gazetesi, 25.2.1993, s.15, Düşünenlerin Düşüncesi Sütunu.
- KESKİN, O. Kadri** : "Anayasa Değişikliklerinde Yargı (2)", Türkiye Gazetesi, 20.6.1994, s.10.
- KESKİN, O. Kadri** : "Yüce Divanın Oluşumu Tartışılıyor", Nokta Dergisi, 14-20 Mayıs 1995, Y.13, S.20, s.14-15.
- KIRATLI, Metin** : Alman Federal Anayasa Mahkemesi, 1. Baskı, Ankara 1963, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını.
- KIRATLI, Metin** : "Yürütmenin Durdurulması", AÜSBFD., C.21, S.4, Ankara 1966, s. 173-196.
- KIRATLI, Metin** : Anayasa Yargısında Somut Norm Denetimi (İtiraz Yolu), Ankara 1966, XI+207 sayfa, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No. 212-194.
- KORKUT, Levent** : "Anayasa Mahkemesi'nin Verdiği Yürürlüğün Durdurulması Kararları Üzerine Bir Değerlendirme", Amme İdaresi Dergisi, C.27, S.3, Eylül 1994, s.141-147, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü.
- KORKUT, Levent** : "Anayasa Mahkemesinin 3911 sayılı Yasaya Dayanılarak Çıkarılan Kanun Hükmünde Kararnameleri İptal Eden Kararları Üzerine Düşünceler", Amme İdaresi Dergisi, C.27,

S.1, Mart 1994, s.165-180, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü.

KURU, Baki - Ramazan

ARSLAN - Ejder Yılmaz : Medeni Usul Hukuku, Ders Kitabı, Genişletilmiş 6. Baskı, Ankara 1994, 758 sayfa, Yetkin Yayınları.

KURU, Baki - Ramazan

ARSLAN - Ejder Yılmaz : En Son Değişikliklere Göre Notlu -Gerekçeli - Sözlüklü Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ve İlgili Mevzuat, Yeniden Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Beşinci Baskı, (basım yeri yok) Ekim 1988, 408 sayfa, "S" Yayınları.

KUZU, Burhan

: 1982 Anayasası'nın Temel Nitelikleri ve Getirdiği Yenilikler, İstanbul 1990, VIII + 343 sayfa, Filiz Kitabevi.

OCAKÇIOĞLU, İsmet

: "Anayasa Mahkemesi Kararları", Prof. Dr. Osman F. Berki'ye Armağan, Ankara 1977, s.567-586, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi yayınları No. 411.

ODYAKMAZ, Zehra

: Türk İdari Yargılama Usulünde Kararlara Karşı Başvuru Yolları, (İdari Yargıda İtiraz, Temyiz, Yargılamanın Yenilenmesi, Kararın Düzeltilmesi vd. İlgili Danıştay Kararlarıyla Açıklamalı Olarak), 1. Baskı, İstanbul 1993, XIII+181 s., Alfa Basım Yayım Dağıtım, Yayın No. 123, Hukuk Dizisi : 46.

OYTAN, Muammer

: "Fransa'da Anayasa Konseyi'nin Kuruluşu, Görevleri ve İşleyişi Konusunda Bir İnceleme", Amme İdaresi Dergisi, C.17, S.3.

ÖMEROĞLU, Ömer

: Türk Anayasa Yargısında Yürütmenin Durdurulması (Bir Yaklaşım), (Yayınlanmamış

- master tezi), Ankara 1992, VII+122 sayfa, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖZAY, İl Han** : "Anayasa Mahkemeleri (Ya da Yargısının) Meşruiyeti", Anayasa Yargısı 9, Anayasa Mahkemesinin 30. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler, 25-26-27 Nisan 1992, Ankara 1993, s.67-74.
- ÖZAY, İl Han** : Günışığında Yönetim, İstanbul 1994, (28)+766 sayfa, Alfa.
- ÖZBUDUN, Ergun** : Türk Anayasa Hukuku, Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, Ankara 1993, XVI+408 sayfa, Yetkin Yayınları.
- ÖZBUDUN, Ergun -**
Yılmaz ALİEFENDİOĞLU (Raportörler)
(Raporun Türkçe Çevirisi:
Yılmaz ALİEFENDİOĞLU) : "Türkiye Raporu", Anayasa Yargısı, VII. Avrupa Anayasa Mahkemeleri Konferansı, Lizbon, 26-30 Nisan 1987, Hukuk Normlarının Anayasaya Uygunluğu Hakkındaki Kararların İçerikleri ve Etkileri, s.181-206, Ankara 1988, Anayasa Mahkemesi Yayınları No. 12.
- ÖZÇELİK, A.Selçuk** : Esas Teşkilât Hukuku Dersleri, Birinci Cilt Umumi Esaslar, İstanbul 1978, XIII+335 sayfa, İstanbul Üniversitesi Yayınları No. 2384 Hukuk Fakültesi Yayınları No. 541.
- ÖZDEN, Yekta Güngör** : "Anayasa Mahkemesi Kanun Koyucu gibi Hareketle, Yeni bir Uygulamaya Yol Açacak Biçimde Hüküm Tesis Edemez' Kurulma Nasıl Gelindi? Bu Kural Nedir? Ne Değildir?", Anayasa Yargısı, Anayasa Mahkemesi'nin 23. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan

Bildiriler, 25-27 Nisan 1985, Ankara 1986,
s.39-90, Anayasa Mahkemesi Yayınları No. 5.

ÖZDEN, Yekta Güngör-

İsmet Yağcı (Yayına Hazırlayanlar) :

: T.C. Anayasası, Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü, İnsan Hakları Evrensel Demeci, İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşme, Ankara 1987, 278 sayfa, Anayasa Mahkemesi Yayınları No. 8.

ÖZER, Atilla (Derleyen) : Gerekçeli ve 1961 Anayasasıyla Mukayeseli 1982 Anayasası, Ankara 1984, (14)+671 sayfa, Bilim Yayınları Hukuk Dizisi : 2.

POLATCAN, İsmet : Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Gerekçeler, Anayasa Mahkemesi Kararları, Bilimsel Görüşler, 1. Baskı, İstanbul Kasım 1989, XIII+494 sayfa, Bayrak Yayıncılık - Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.

SABUNCU, Yavuz : "Alman Anayasa Yargısında Geçici Tedbir Kararı", Amme İdaresi Dergisi, C.17, S.2, Ankara 1984, s.76-86.

SANCAR, Mithat : "Yürütmenin Durdurulması Kurumu ve Anayasa Yargısı", Amme İdaresi Dergisi, C.26, S.4, Aralık 1993, s. 153-171.

SOYDEMİR, Y.Z.Cem

(Çevirmen)

: bkz. "Dünya Anayasa Mahkemeleri..."...

SUNAR, Kemal Şahir

: Anayasa İle Anayasa Mahkemesi Üzerinde Düşünceler ve Eleştiri, Ankara Mart 1978, XVI+399+(1) sayfa, Mars Matbaası.

ŞAHENK, Ekrem

: "Kanunların Teşkilâtı Esasiye Kanunu'na Muhalif Olup Olmadığının Kontrolü Bah-

sinde Amerikan Sistemi" (Birinci Makalenin Devamı), Adalet Dergisi, Y.32, S.11, Ankara 1941, s. 941-949.

ŞAKAR, Müjdat

: Değişiklikler İşlenmiş Karşılaştırmalı -Notlu-Gerekçeli 1982 Anayasası ve Önceki Anayasalar, 1. Baskı, İstanbul Temmuz 1989, XVI+331 sayfa, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

ŞEKERCİ, Ersin

: "Anayasa Mahkemesi Kararlarının Sonuçları, Genel Olarak Anayasa Mahkemesi Kararları Konusunda Açıklamalar", Ankara Barosu Dergisi, 1988/5-6, s.657-681.

ŞEKERCİ, Ersin

: "Anayasa Yargısında Yürütmenin Durdurulması", Ankara Barosu Dergisi, 1988/3, s.358-363.

TEZİÇ, Erdoğan

: Anayasa Hukuku (Genel Esaslar), Gözden Geçirilmiş ve Geliştirilmiş İkinci Bası, İstanbul Mart 1991, XII+442 sayfa, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., Yayın No. 275, Hukuk Dizisi 137.

TEZİÇ, Erdoğan

: "Kanunların Anayasaya Uygunluğunun 'Esas' Açısından Denetimi", Anayasa Yargısı, S.2, Ankara 1986, s.21-38, Anayasa Mahkemesi Yayını.

TUNÇ, Hasan

: "Türk Anayasa Yargısında Yürütmenin Durdurulması", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.3, S.1, Konya 1990, s.51-67.

TUTUMLU, Mehmet

: "Anayasa Yargısında Yürütmenin Durdurulması Üzerine", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S.5, Ankara 1989, s.745-748.

ULER, Yıldırım

: "Anayasa Mahkemesi İptal Kararları Geri Yürür", Bahri Savcıya Armağan, Ankara

1988, s.515-533, (5)+538+(1) sayfa, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları - 7.

ÜNSAL, Artun

: Siyaset ve Anayasa Mahkemesi("Siyasal Sistem" Teorisi Açısından Türk Anayasa Mahkemesi), (basım yeri yok) 1988, XVI+352 sayfa, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No. 443.

ÜSTÜNDAĞ, Saim

: Medeni Yargılama Hukuku, Yerel Mahkemelerde Yargılama, Kanun Yolları ve Tahkim, C.I-II, Gözden Geçirilmiş ve yenilenmiş 4. Bası, İstanbul Mart 1989, 829 sayfa, Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., Yayın No. 177, Hukuk Dizisi : 80.

YAĞCI, İsmet

: bkz. Özden, Yekta Güngör - İsmet Yağcı...

YILDIRIM, Turan

: "Anayasa Mahkemesi Kararlarının Bağlayıcılığı", Âmme İdaresi Dergisi, C.26, S.4, Aralık 1993, s.69-80.

ZEİDLER, Wolfgang

: "Federal Almanya Anayasa Mahkemesi", Anayasa Yargısı 4, Anayasa Mahkemesinin 25. Kuruluş Yıldönümü Sempozyumu, 9-10 Haziran 1987, Ankara 1987, s. 37-43, Konuşmanın İngilizce metni s. 45-51.